

AVUSTURYA VE İSVİÇRE SİSTEMLERİNDE HUKUK EĞİTİMİ

LEGAL TRAINING IN AUSTRIAN AND SWISS SYSTEMS

Kutluhan BOZKURT*

Murat TÜRE **

Özet: Hukuk sistemini ve yasalarını Batı'dan alan Türkiye, "Kıta Avrupası Hukuk Sistemi"nin (kökeni Roma Hukukuna kadar uzanmaktadır) bir üyesi olmakla, Batılı ülkelerin hukuklarına oldukça yakın bir konumdadır. Ayrıca Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci (sancılı, gerilimli dönemler ile engellere rağmen), Türkiye'deki hukuk sistemini ve mevcut yasaları etkilemiş, "uyum yasaları" ile çok sayıda yeni düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. Kuşkusuz, bu süreç Türkiye'nin ulusal hukuk sistemini biraz daha Batı'ya yakınlaştırmıştır. Açıkta ki hukuk sistemleri için "hukuk eğitimi" vazgeçilmezdir, sistemin devamlılığında "hukuk eğitiminin" asli bir rolü bulunmaktadır. İşte tam bu noktada Avrupa'daki bazı ülkelerdeki bu sistemlerin incelenmesi ve araştırılması, Türkiye'deki mevcut "hukuk eğitimi" ile bir karşılaştırma ve değerlendirme olanağı sağlayacağı açıktır. Bu bağlamda; Avusturya ve İsviçre'deki "hukuk eğitimi", bu ülkelerdeki hukuk fakülteleri, mesleki seçenekler ile ilgili olarak okuyucuya, hukukçulara ve anılan ülkelerde bir hukuk eğitimi almak isteyen geleceğin hukukçularına yararlı ve temel bilgilerin verilmesi ile ve ayrıca, bu konularla ilgili inceleme ve araştırma yapmak, bu çalışmayı daha da genişleterek sürdürmek isteyen araştırmacılara da bir bakış açısı yaratmak amaçlı kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk, hukuk eğitimi, Avusturya'da hukuk eğitimi, hukuk fakülteleri, mesleki seçenekler ve stajlar, İsviçre'de hukuk eğitimi, hukuk fakülteleri, mesleki seçenekler ve stajlar.

Abstract: Turkey, who has adopted the legal system and laws from the West, is quite close located to Western countries' laws by being member of Civil Law (who's origin goes back to to Roman

---

* Dr. iur., LL.M. Eur. (Münih)

** Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi.

Law). In addition, Turkey's accession process to European Union (despite painful, tense periode and obstacles), has affected Turkey's existing legal system and had an impact on existing laws. With "harmonisation laws" many new regulations came into force. Undoubtedly, this process brought Turkey's national legal system little more closer to the West. It is obvious that "legal training/education" is indispensable for the legal systems and plays an essential role in the continuity of the system. At this point the examination and study of different legal systems of some European countries, will provide facilities to make a comparison and evaluation with the current "legal training/education" in Turkey. In this context, the authors of this article aim to give usefull and basic information on legal training in Austrian and Swiss systems and on the Law Faculties of the mentioned countries which could be usefull for the readers, lawyers and for the future's lawyers who want to get training in this countries. Beside this, the objective of writing this article is to create a perspective for the researchers, who want to continue expanding this work further.

Keywords: Law, law education, Austrian law education system and law schools, professional options and legal training, Swiss law education system and law schools and professional options and legal training.

I. Giriş

Kıta Avrupası hukuku¹ kaynağını "*Roma hukuku*" ve onun sisteminden almış; "*Roma hukuku*", bugünkü Avrupa ülkelerinin pek çoğunun hukuklarını etkilemiş ve gelişimlerinde doğrudan pay sahibi olmuştur.² Kıta Avrupası hukuku, Anglosakson hukukundan farklı olarak³ "*yazılı hukuk kurallarına*" dayanan bir sistemi ifade etmektedir.⁴ Avusturya, İsviçre ilave olarak Türkiye'de yürürlükte olan hukuk,

---

1 "Civil Law".

2 Dünyada yaygın şekilde geçerli olan hukuk sistemleri şöyledir: (i) Kıta Avrupası Hukuk Sistemi, (ii) Anglosakson Hukuk Sistemi, (iii) Dini Hukuk (Şeriat) Sistemi, (iv) Karma Sistem (Kıta Avrupası ve Anglosakson hukuklarının birlikte uygulandığı sistem). Bkz. P. Leers/K. Bozkurt/J. Roelens, "Intellectual Property Rights Contract Management", in: "Guide Intellectual Property Rights in the EU", *Antwerp 2009*, s. 88.

3 "Common Law".

4 P. Leers/K. Bozkurt/J. Roelens, "Intellectual Property Rights Contract Management", in: "Guide Intellectual Property Rights in the EU", *Antwerp 2009*, s. 87.

“Kıta Avrupası Hukuk Sistemi” içinde yer almaktadır. Kuşkusuz hukuk sistemleri ülkelerin hukuklarını etkileyen ve şekillendiren faktörlerdir. Bununla beraber, ülkeler (keza uluslararası yapılanmalar da dahil olmak üzere), kendi siyasal-politik ve ekonomik yapılarını bir hukuk disiplini içinde yapılaşdırmaktadırlar. Bu noktada hukuk hem bir araç hem de sistemsal bir amaç olarak, ülkeler (ve ayrıca Supranasyonal sistemler, –Avrupa Birliği(AB) gibi–) ve uluslararası kuruluşlar- organizasyonlar için de önem kazanmaktadır. Hukukun böylesine önemli bir özelliği ve misyonun olması, sonuç itibariyle; hukuk eğitimini ülkeler, uluslararası yapılanmalar (AB gibi) için de önemli hale getirmektedir. Bologna süreci ile birlikte AB, AB içinde ve üye ülkelerde geçerli olacak bir “Ortak Yüksek Öğretim Alanı” hedeflemiş; bunu kademeli olarak uygulamaya geçirmiştir. Bu hedef aynı zamanda AB’nin bir “bilgi toplumu” ve “bilgi ekonomisi” oluşturma hedef ve amaçlarının da bir unsuru olmaktadır ve esas itibariye AB’nin küresel bir güç olma hedefini içinde barındıran Lizbon Stratejisinin de özünü oluşturmaktadır.⁵ Bologna Süreci⁶ kuşkusuz genelde Avrupa’daki “yüksek öğrenimi”, özelde de “hukuk eğitimini” etkilemiştir.

Avusturya ve İsviçre’de hukuk eğitimi, kendi ulusal hukuk sistemleri, –keza siyasal sistemleri için de– için önemli role ve köklü bir geçmişe sahiptir. Bu iki ülkedeki bazı yasalar (Medeni ve Borçlar Yasaları,⁷ Ceza Yasası⁸ gibi) Türkiye’deki bazı yasaların kaynağı olmuşlardır. Avusturya’nın AB üyesi olması nedeniyle bu ülkenin hukuku aynı zamanda AB hukukunun etkisi ve tasarruf sahası içinde de kalmaktadır. Bir başka anlatımla AB hukuku supranasyonal karaktere sahip olduğu için, üye ülkelerin ulusal hukuklarının üstünde yer aldığından, bu husus Avusturya hukuku ve sistemi içinde geçerlidir ve Avusturya Anayasası’nda bu husus açıkça düzenlenmiştir.⁹

⁵ Bkz. Lizbon Stratejisi için; K. Bozkurt / Ü. Oral, “Avrupa Birliği ve Lizbon Stratejisi”, *Hukuk ve Adalet, Eleştirel Hukuk Dergisi*, 2007, S. 11, s. 271-296

⁶ Bkz. İleride dipnot no. 68.

⁷ İsviçre.

⁸ Avusturya.

⁹ İstisnai olarak Avusturya kendi hukuk sisteminde ilk dereceye, “Grundprinzipien der Bundesverfassung”-Federal Anayasa’nın temel prensiplerini yerleştirmiştir. Bu “Temel Prensipler” ise (i) Demokratiklik, (ii) Cumhuriyetçilik, (iii) Federalizm, (iv) Hukuk Devleti, (v) Kuvvetler Ayrılığı ve son olarak (vi) Liberalizm’den

İsviçre ise AB üyesi bir ülke değildir, bu nedenle Avusturya'ya nazaran doğrudan veya dolaylı olarak AB hukukunun etkisi ve tasarruf sahası içinde yer almamaktadır.¹⁰ Bu nedenle kendi ulusal hukuk sistemini ve hukukunu korumaktadır.

Gerek Avusturya gerekse İsviçre'de hukuk eğitimi önemli ve saygın bir konuma sahip olmakla, bu eğitimi almak isteyenler açısından cazip bir tercih olarak görünmektedir. Bu nedenle her iki ülkedeki farklı üniversitelerde bulunan hukuk fakültelerinde çok sayıda öğrenci hukuk eğitimi almakta ve hergeçen gün hukuk fakültelerin tercih edilme oranı da artmaktadır. Doğal olarak bu sonuç ise ihtiyaç fazlası hukukçu gerçekliğini ve sonuç itibariyle; mezunların iş bulma gücünü, bu fakültelerin cazip bir alan olmaktan çıkması sonucunu da beraberinde getirmektedir.

I. Avusturya'da Hukuk Eğitimi

Avusturya, kendi Anayasası'nın 2. maddesinde tanımlandığı üzere, federal bir devlettir ki,¹¹ bu husus ülkede "*federalizm*" ilkesi olarak

---

oluşmaktadır. Bu "Temel Prensipler" derece olarak AB Hukukunun üstünde yer almakla birlikte sonuç itibariyle; AB Hukukuna ters düşmemektedir. Zira Avusturya Anayasasında yer alan bu prensipler, AB Hukuku içinde hem doğrudan hem de dolaylı olarak yer almaktadır. Avusturya Hukuk Sisteminde ikinci sırada ise AB'nin birincil hukuk kaynakları (ki bunlar Kurucu Antlaşmalar'dır), üçüncü sıraya ise AB'nin ikincil hukuk kaynakları (ki bunlar: Tüzük, Yönerge, Karar, Tavsiye ve Görüş'ten oluşmaktadır) üçüncü sırada ise Federal Anayasa, dördüncü sırada ise Eyalet Temel Yasaları (anayasaları), ve son sırada ise Federal ve Eyalet Yasaları yer almaktadır. Bkz. K. Bozkurt, "Die Beziehungen der Türkei zur EU, rechtliche Prozesse und rechtliche Einflüsse", Dissertation, Universität Wien, Wien 2004, s. 187-188.

AB/AT hukukunun birincil ve ikincil kaynakları için bkz. K. Bozkurt, "Avrupa Topuluğunun-Birliğinin Oluşum ve Gelişim Sürecinde Hukuk Ekseni", Hukuk ve Adalet, *Eleştirel Hukuk Dergisi*, 3. Sayı (Temmuz-Eylül), İstanbul 2004, s. 14.

¹⁰ Buna karşılık İsviçre, AB'nin "Schengen Antlaşmasını" kabul ederek 2009 yılında AB'nin Schengen sınırlarına dahil olmuştur. Bir başka ifade ile "Schengen Vizesi" İsviçre için de geçerli hale gelmiştir.

¹¹ Art. 2 B-VG, Ülkede 9 farklı federal bölge (eyalet) bulunmaktadır. Bunlar: "Burgenland, Kärnten, Niederösterreich, Oberösterreich, Salzburg, Steiermark, Tirol, Vorarlberg, Wien" olarak belirlenmiştir. Art 2/2 B-VG, C. Lanner, "Verfassungsrecht, Kodex des Österreichischen Rechts", 15. Auflage, Orac, Wien 1999, s. 3. Bkz. ayrıca, [http://de.wikipedia.org/wiki/Bundesland_\(%C3%96sterreich\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Bundesland_(%C3%96sterreich)), 01.03.2010.

anılmaktadır.¹² Ülkenin yönetim şekli ise yine anayasa tarafından “*demokratik cumhuriyet*” olarak belirlenmiştir;¹³ bu durum ise “*demokratiklik*” ve “*cumhuriyetçilik*” ilkelerinin yasal zeminini oluşturmaktadır.¹⁴ Ülkenin resmi dili Almancadır.¹⁵ Bu nedenle, Avusturya’da tüm eğitim kurumları (ilköğretim okulları ve liseler) ile üniversitelerde eğitim ve öğretim dili Almancadır; ancak, istisnai olarak bazı eğitim alanlarında, bazı derslerle sınırlı olmak üzere ve ayrıca çok sayıda doktora programlarında da eğitim ve öğretim dillerinde Almancadan farklı bir dil (büyük bir çoğunlukla İngilizce) kullanılabilir. ¹⁶

Ülkede hukuk eğitimi köklü bir geçmişe sahiptir. “Hukuki Pozitivizm/Pozitif Hukuk Öğretisi”¹⁷ kuramın/okulunun önde gelen bir hukukçusu ve aynı zamanda bu kuramın kurucusu olan H. Kelsen, Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde uzun yıllar görev yapmış bir

¹² P. Bosek / P. Pani, “Öffentliches Recht, Grundzüge des Verfassungsrechts”, Orac, 1996, s. 12. Bkz. ayrıca F. Koja, “Einführung in das Öffentliche Recht, Orac, 1998 Wien, s. 8.

¹³ Art. 1 B-VG. Bkz. ayrıca, C. Lanner, “Verfassungsrecht, Kodex des Österreichischen Rechts”, 15. Auflage, Orac, Wien 1999, s. 3.

¹⁴ F. Koja, “Einführung in das Öffentliche Recht, Orac, 1998 Wien, s. 6. Bkz. ayrıca, P. Bosek / P. Pani, “Öffentliches Recht, Grundzüge des Verfassungsrechts”, Orac, Wien 1996, s. 11-12.

¹⁵ Art. 8 B-VG. Sadece federal bölgelerden (eyaletlerden) biri olan Tirol’de, İtalya ile sınır olunmasından ve İtalyan kökenli (azınlık) vatandaşların da bu eyalette yaşamalarından dolayı, İtalyanca’da konuşulan dilleden biridir.

¹⁶ İstisnai olarak bazı özel liseler (Fransız lisesi, Amerikan lisesi gibi) ile özel üniversitelerde (özellikle Amerikan üniversitelerinde) İngilizce veya Fransızca eğitim verilebilmektedir.

¹⁷ “Rechtspositivismus”. Bu öğretinin karşılığında yer alan ekol ise “Naturrechtslehre”/doğal hukuk öğretisidir. Bkz. ayrıca, <http://aeiou.iicm.tugraz.at/aeiou.encyclop.r/r278546.htm>, 07.03.2010.

Pozitivizm felsefi bir akım olarak 19. yy’da somutlaşmaya başlamış ve bu süreçte Aguste Comte (Rede über den Geist des Positivismus, 1844) önemli bir rol oynamıştır. Bkz. B.-C. Funk, “Rechtspositivismus und Wirklichkeit des Rechts”, in: *Juridicum, Zeitschrift im Rechtsstaat*, nr.1, 2003 Wien, s. 4.

“Olguculuk (Pozitivizm) öğretisi Hume ve Kant anlayışları temeli üstünde Fransız düşünürü Auguste Comte (1798-1857) tarafından kurulmuştur. İngiliz düşünürleri John Stuart Mill’le (1806-1873), Herbert Spencer’in (1820-1903) de geniş çapta katkıları olmuştur. Öğretiye olguculuk adını veren Comte’dur.” Bkz. O. Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1974, s. 268.

hukukçu iken, “*Hukuk Teorisinde Pozitivizm Öğretisi*”nin¹⁸ oluşması ve gelişmesini sağlamış; bu öğreti ise başta ülke hukuku olmak üzere, Kıta Avrupası hukuk sisteminin ve teorisinin şekillenmesinde özellikle felsefi –ve hukuk felsefesi– açıdan önemli bir misyon üstlenmiştir ve sonuçta bu akım, “*Viyana Hukuk Teorisi Okulu*”¹⁹ olarak hukuk öğretilerinde özel bir yer edinmiştir.²⁰ Anılan nedenle, ülkede hukuk ve eğitimi önemli, önemli olduğu kadar da tarihsel geçmişi ve misyonu olan bir bilim dalı olarak ortaya çıkmaktadır. Hukuk, yakın zamana kadar muhafazakar ve zengin/soylu (aristokrat) ailelerin ve onların çocuklarının tercih ettiği bir bölüm dalı olarak dikkat çekmiştir.²¹

Üniversiteye girmenin esas koşulu ise temel eğitimle beraber, lise eğitiminin sonunda yer alan ve “*Lise Bitirme Sınavı*” veya başka bir ifade ile, üniversiteye kayıt için gerekli olan “*Yeterlilik Diplomasını*” sağlayan “*Matura*” sınavının verilmesine bağlanmıştır.²² Avusturya’da hukuk eğitimi alabilmek için bunun dışında ayrıca herhangi bir merkezi veya lokal/bölgesel sınav veya sınav sistemi bulunmamaktadır. Sadece “*Matura*” sınavının başarıyla verildiğine dair belge, “*Yeterlilik*

¹⁸ H. Kelsen, Çek Cumhuriyeti asıllı olup, kamu ve idare hukukları alanlarında çalışmış önemli bir hukuk felsefecisidir. 1920 tarihli Avusturya Anayasasını hazırlayanlardan biridir ve ayrıca Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde 11 yıl süre ile (1919-1930) profesör olarak görevde bulunmuş ve aynı zamanda, 1921-1930 arası, Avusturya Anayasa Mahkemesi Hâkimliği de yapmıştır. Profesör olarak; Köln, Genf, Prag ve Berkeley üniversitelerinde görev yapmıştır. <http://aeiou.iicm.tugraz.at/aeiou.encyclop.k/k283648.htm>, 07.03.2010.

¹⁹ Wiener Schule der Rechtstheorie, <http://aeiou.iicm.tugraz.at/aeiou.encyclop.r/r278546.htm>, 07.03.2010.

²⁰ <http://de.wikipedia.org/wiki/Rechtspositivismus>, 07.03.2010.

²¹ Bu nedenle hukuk fakültelerine okumak üzere, alt ve fakir tabakalardan gelen ailelerin çocukları yadırganmış ve dışlanmışlardır. Bu durumdan dolayı hukuk eğitimi onlar için hayli zorlu bir sürece tekabül etmiştir. Avusturya’daki hukuk eğitimi tercihi her ne kadar böylesine bir yapılanma mevcut idiyse de, son bir kaç on yıl içinde (özellikle son 10-15 yıl içinde) belirgin değişimler olmuş, hukuk eğitimi, her ekonomik ve sınıfsal kesimden öğrenci için tercih edilebilir bir duruma gelmeye başlamıştır.

²² “*Matura*” sınavı, Almanya’da yer alan ve benzeri bir sınav olan “*Abitur*” ile özdeş bir sınavdır. Ve her ikisinin de temel misyonu aynıdır; bu ise (ülkeler farklı olmasına rağmen) lise eğitimlerini bu sınav ile tamamlayan öğrencilerin üniversite eğitimlerine devam edebilmelerini sağlamaktır. Zira üniversiteler, bölümlere kayıt için her iki ülkede “*Matura*” / “*Abitur*” sınavlarının başarıyla verildiğine dair mezuniyet (yeterlilik) belgelerini aramaktadırlar. <http://www.europaeische-juristenausbildung.de/Laender/oesterreichframe.htm>, 07.03.2010.

Diploması”, kayıt için lüzumludur ve yeterlidir. Ülke federal bölgelere (eyaletlere) ayrılmış olmasına ve her bir federal bölgenin özerk yapısı olmasına rağmen, ülkede verilen hukuk eğitimi birleşik bir eğitimidir ve federal bölgeden federal bölgeye fark göstermemektedir. Ayrıca, hukuk fakültelerinde gerek hâkim veya savcı, gerek avukat ve gerekse noter olabilmek için birleşik, ezcümle tek bir hukuk eğitimi verilmektedir. Farklılık ise hukuk fakültelerindeki eğitimin tamamlanmasından sonra, özellikle mesleki branşlaşmanın başladığı staj dönemlerinde (avukatlık, hâkimlik/savcılık veya noterlik stajlarında) ortaya çıkmaktadır. Bu klasik mesleki branşlaşmaların haricinde mezunlar isterlerse akademik yaşamı veya diplomasıyı de tercih edebilmektedirler. Bu durumda doğal olarak, klasik mesleki (avukatlık, hâkimlik/savcılık veya noterlik) stajlardan tümüyle farklı bir süreç başlatmış olmaktadır.

Avusturya’da hukuk eğitiminin belirlenen amaçları ise hukuk biliminin farklı alanları için temel bir eğitim verilmesi, doğru ve elverişli bir metodoloji ile uygulamaya geçişi sağlayacak bilgi ve materayallerin verilmesini sağlamak, hukuk fakültesi sonrası klasik mesleki (avukatlık, hâkimlik/savcılık veya noterlik gibi) eğitimlerin alt yapısını oluşturmak, diğer yandan, anahtar niteliğe haiz hukuki -bilgilerin-yetkilerin²³ temel ekonomik bilimlerle bağlantısının kurulmasının sağlanması, hukuki düşünme ile hukuki argümantasyonun oluşturulması ve geliştirilmesi, sosyal bilinç ile hukuk bilincinin geliştirilmesi olarak öngörülmüştür.²⁴

1. Hukuk Fakülteleri

Ülkedeki üniversiteler ise farklı federal bölgelerde bulunmaktadır,²⁵ bu nedenle hukuk fakülteleri de farklı federal bölgelerdeki şehirlerde yapılandırılmıştır. Bunlardan en köklü olanı Viyana Üniversitesi Hu-

²³ “juristische Schlüsselkompetenzen”, <http://www.juridicum.at/index.php?id=40>, 02.03.2010.

²⁴ <http://www.juridicum.at/index.php?id=40>, 02.03.2010.

²⁵ <http://www.univie.ac.at/services/universitaeten-in-oesterreich/>, 07.03.2010.

kuk Fakültesi'dir.²⁶ Avusturya'da bulunan hukuk fakülteleri, bağlı oldukları üniversiteler ile buldukları şehirler şöyledir:

- Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi, (Universität Wien, Juridicum Rechtswissenschaftliche Fakultät, Wien).²⁷
- Karl-Franzens Graz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, (Karl-Franzens Universität, Rechtswissenschaftliche Fakultät, Graz).²⁸
- Johannes Kepler Linz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, (Johannes Kepler Universität Linz, Rechtswissenschaftliche Fakultät, Linz).²⁹
- Salzburg Üniversitesi Hukuk Fakültesi, (Universität Salzburg, Rechtswissenschaftliche Fakultät, Salzburg).³⁰
- Innsbruck Üniversitesi Hukuk Fakültesi, (Universität Innsbruck, Rechtswissenschaftliche Fakultät, Innsbruck).³¹

Bunların dışında, Krems (Donau) üniversitesinde ise sadece hukuk master (LL.M.) programları bulunmaktadır.³² Hukuk fakültelerindeki hukuk eğitimi (her ne kadar üniversiteler ve fakülteler arasında farklı yönetmelikler olsa da), minimum 8 sömester olarak belirlenmiş³³ ve bu süre zarfında öğrenciler 3 farklı bölümden/aşamadan, "Studienabschnitten"³⁴ oluşan bir eğitim sürecinden geçmektedirler.

²⁶ "Die Rechtswissenschaftliche Fakultät, Universität Wien".

²⁷ <http://www.juridicum.at/>, 07.03.2010.

²⁸ <http://www.kfunigraz.ac.at/redwww/>, 07.03.2010.

²⁹ <http://www.jku.at/content/e213/e87/>, 07.03.2010.

³⁰ http://www.uni-salzburg.at/portal/page?_pageid=199,135202&_dad=portal&_schema=PORTAL, 07.03.2010.

³¹ <http://www.uibk.ac.at/fakultaeten/rechtswissenschaftliche/>, 07.03.2010.

³² <http://www.donau-uni.ac.at/de/studium/rechtverwaltunginternational/index.php>, 07.03.2010.

³³ <http://juridicum.univie.ac.at/index.php?id=40>, <http://www.uni-graz.at/zv1www/mi070718c.pdf>, 08.03.2010.

³⁴ Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı almış olduğu bir karar ile 1.10.2006 tarihinden itibaren geçerli olarak, yeni yönetmeliği uygulamaya geçirmiştir. Bu yönetmelik ile 1., 2. ve son olarakta 3. aşamadan, "Studienabschnitten", oluşan hukuk eğitimini daha da genişleterek, toplam 17 Modüle "Module" ayırarak kredili sisteme geçmiş ve hukuk eğitimini tamamlayabilmek için gerekli olan minimum krediyi, toplam 240 Avrupa Kredisi "european credits (ec = ECTS-Punkte)" olarak

Öğrenciler hukuk eğitimlerini, “*Diplomstudiums Rechtswissenschaften*”³⁵ tamamladıklarında, Türkiye’deki sistemden farklı olarak,³⁶ “*Magistra/Magister iuris*”³⁷ akademik derecesini, “*Title*” alırlar.³⁸ 80’li yılların başına kadar Avusturya’da herhangi bir hukuk fakültesini bitiren öğrenciler, mezuniyetlerinde doğrudan “*Dr.*” akademik ünvanını almışlar-

---

belirlemiştir. Diğer hukuk fakülteleri de benzer şekilde 240 Avrupa Kredisine “european credits (ec = ECTS-Punkte)” uygun düzenlemeleri kabul etmişlerdir. Bkz. <http://juridicum.univie.ac.at/index.php?id=40>, 08.03.2010, http://juridicum.univie.ac.at/index.php?eID=tx_nawsecured1&u=0&file=fileadmin/PDFs/studienplan_2006.pdf&t=1236688824&hash=1fdaa96a8eb1e4c2dd57ec630054026d, 08.03.2010, <http://www.unigraz.at/zv1www/mi070718c.pdf>, 08.03.2010.

³⁵ Bu nedenle hukuk öğrencileri eğitimlerinin sonuna doğru (genellikle 3., istisnai olarak 2. Aşamalarında, “*Studienabschnitten*”) bir bitirme, “*Diplomarbeit*”- Master (Bitirme) tezi hazırlarlar ve hazırlanmış oldukları bu tezlerden kredili sisteme göre bir not alırlar. Bu tezin hazırlanmasındaki temel amaç mezun olacak öğrencinin; araştırma yapma, bilimsel ve akademik kaynakları kullanım yetisi ile hukuksal tartışmalar yürütme ve düşünme yeteneğini arttırmaktır. Graz, Salzburg ve Innsbruck üniversitelerinde “*Diplomarbeit*”- Master tezi bir “*Hausarbeiten*”- Ev (dönem) Ödevi şeklinde hazırlanmaktadır. Buna karşılık Viyana ve Linz Üniversitelerinde ise “*Klasurform*” - Yazılı Sınav (vize) şeklinde yapılmaktadır. Bkz. F. Kerschner, “*Wissenschaftliche Arbeitstechnik und - methodik für Juristen*”, WUV Universitätsverlag-Studienbücher Jus Band 9, Wien 1997, s. 17.

³⁶ Türkiye’deki uygulama ise Avusturya sisteminden farklıdır; zira Türkiye’deki hukuk fakültelerinden mezun olabilmek için herhangi bir “*Diplomarbeit*”- Bitirme tezini hazırlama koşulu-uygulaması bulunmamaktadır. Bu durum ise mezun olan öğrencilerin görece yetersiz bilgi birikimine sahip olmaları ile hukuksal tartışmalar yapabileme, bunu yazıya aktarabilme yeteneklerinin istenen seviyede olmaması sonucunu doğurmaktadır. Netice itibarıyla; hukuksal ve bilimsel altyapıları eksik mezunların aldıkları “hukuk formasyonunun” ne derece yeterli olduğu tartışmalı bir alan olarak varlığını güçlü bir şekilde hissettirmektedir. Bu nedenle; Türkiye’deki “hukuk eğitiminde” de “*Diplomarbeit*”- Bitirme tezi ile mezun olma sistemine geçilmesi, bu sistemin doğru ve yerinde kullanılması halinde, “hukuk eğitiminde” var olan olumsuzlukları azaltabileceği ve mezunların bilgi birikimlerini olumlu yönde etkileyebileceği öngörülebilmektedir.

³⁷ “*Der Magister der Rechtswissenschaften/ Mag. iur.*”,<http://www.europaeischejuristenausbildung.de/Laender/oesterreichframe.htm>, 07.03.2010. Bkz. ayrıca F. Kerschner, “*Wissenschaftliche Arbeitstechnik und - methodik für Juristen*”, WUV Universitätsverlag-Studienbücher Jus Band 9, Wien 1997, s. 17.

³⁸ http://juridicum.univie.ac.at/index.php?eID=tx_nawsecured1&u=0&file=fileadmin/PDFs/studienplan_2006.pdf&t=1236688824&hash=1fdaa96a8eb1e4c2dd57ec630054026d, 08.03.2010. s. 27

Salzburg Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde hukuk eğitimi, hem tezli “*Diplomarbeit*” (Master) hem de Bacholaria sistemi “*Bachelorstudium Recht*” şeklinde olabilmektedir. http://www.unisalzburg.at/portal/page?_pageid=645,207311&_dad=portal&_schema=PORTAL, 08.03.2010.

dır.³⁹ Daha sonra yapılan değişiklik ile bu sistemin uygulanması sona ermiş ve bu gün hala geçerli olan “*Magister*” sistemine geçilmiştir. Bu değişiklik ile hukuk fakültelerinde ayrı ayrı bilimsel çalışmalar için “Doktora Programları” açılmış ve böylelikle bir doktora programını başarıyla bitiren ve çalışmaları, “*Dissertation*” - *Doktora Tezi* olarak bilirkişiler tarafından kabul edilen ve daha sonrasında, “*Rigorosum*” - *Doktora Bitirme Sınavları ve Tez Savunmasını* başarıyla veren hukukçular, “*Doktor iuris*”⁴⁰ akademik ünvanını alabilmeye hak kazanmaktadırlar.⁴¹

2. Mesleki Seçimler ve Stajlar

Hukuk fakültesi bittirildikten sonra mezunlar, mesleki branşlaşmayı kendileri seçmektedirler. İsteyen aday avukatlık, hâkimlik/savcılık veya noterlik stajlarından birini tercih edebilmektedir. Sınavlar ise staj sürelerinin sonunda olmaktadır. Türkiye’deki sistemden farklı olarak;⁴² Avusturya’da avukat, hâkim/savcı veya noter stajyerleri ön-

³⁹ Eski mezun hukukçuların hepsi ünvanlıdır ve bu nedenle Avusturya’da çok sayıda “Dr.” ünvanlı avukat, hâkim/savcı veya noter görebilmek mümkündür.

⁴⁰ “Dr. iur.”.

⁴¹ F. Kerschner, “Wissenschaftliche Arbeitstechnik und - methodik für Juristen”, WUV Universitätsverlag-Studienbücher Jus Band 9, Wien 1997, s. 23-24.

⁴² Türkiye’de avukat, hâkim-savcı stajyeri 9 aylık bir ön staj yapmadıkları gibi, mevcut stajlarını da ayrı ayrı yapmaktadırlar. Avukatlık stajı, 1136 sayılı Avukatlık Yasası’nın 15. ve devamı maddelerince belirlenmiştir. Avukatlık staj süresi 1 yıl olarak belirlenmiştir. Yakın zamanda, 28.11.2006 tarih ve 5558 sayılı Avukatlık Yasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Yasa ile staj sonunda bir bitirme sınavını başarmak koşulu uygulamaya geçirilmiş; ancak, bu düzenleme 15.10.2009 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasa’ya aykırı bulunarak “iptal edilmiş”, böylelikle; Avukatlık Sınavı, iptal hükümleri gereği, geçersiz hale gelmiştir.

Hâkimlik ve savcılık stajı için adayların yazılı -(test) ve sözlü (mülakat) sınavlarda başarılı olmak gereklidir. Akabinde 2 yıl sürecek bir staj dönemine başlamaları gereklidir. Bu staj süresinde Adli Yargıda adaylar, hâkim ve savcı stajyeri olarak iki ayrı meslek gruba ayrılmaktadırlar. Adaylar, Ankara’da 3’er aylık 2 dönem halinde (hazırlık ve son dönem olmak üzere, toplamda 6 ay süre ile) Türkiye Adalet Akademisi’nde mesleki eğitime tabii tutulmaktadırlar. Bu eğitimin sonunda yapılan sınavı başarı ile veren adaylar, daha sonra kura ile atanacakları yerlerde göreve başlamaktadırlar. Bkz. Adli Yargı Hâkim ve Savcı Adayları ile İdari Yargı Hâkim Adaylarının Meslek Öncesi Eğitimlerinin Yapıtırılmasının Esas ve Usullerine İlişkin Yönetmelik (*Resmi Gazete* -RG- Tarihi: 01.06.2004, RG sayısı 25479), 23.07.2003 tarih ve 4954 sayılı Türkiye Adalet Akademisi Yasası ve 2802 sayılı Yasa.

celikle, mahkemelerde 9 aylık bir mahkeme ön stajını⁴³ stajyer hukukçu olarak⁴⁴ ortaklaşa tamamlamaktadırlar.

Bu ön staj, klasik meslekler (avukatlık, hâkimlik/savcılık veya noterlik adaylığı) için zorunludur. Bu staj süresince tüm stajyerler aylık-maaş almaktadırlar.⁴⁵ Bu klasik mesleklerin dışında mezunlar, isterlerse akademik yaşamı, bürokrasiyi veya diplomasıyı de tercih edebilmektedirler. Bu seçenekte (klasik meslekler harici bir alanın tercih edilmesi halinde) dahi mezunların büyük çoğunluğu mahkemelerdeki 9 aylık ön stajı -kendileri açısından bir zorunluluk olmamasına rağmen- tamamlamaktadır.

2. 1. Avukatlık Stajı ve Ruhsatının Alınması

Avukat stajyerleri, yukarıda da belirtildiği üzere, hukuk fakültelelerinden mezun olan hukukçuların, (avukat, hâkim, savcı ve noter stajyerlerinin hep birlikte yaptıkları -takip ettikleri), 9 aylık mahkeme ön stajının akabinde, hâkim, savcı ve noter stajyerlerinden farklı bir etaba geçmektedirler. Bir başka ifade ile avukat stajyerleri ile hâkim, savcı ve noter stajyerlerinin tabii oldukları staj süreleri ve usulleri farklılaşmaktadır. Avukat stajyerleri⁴⁶ ön mahkeme stajından sonra, minimum 3 yıl süre ile bir avukat yanında avukatlık stajını tamamlamak zorundadırlar.⁴⁷ Staj sonrası avukat stajyerleri, Türkiye'deki sistemden hayli farklı

Hukuk fakültesi mezunlarının noterlik yapabilmeleri ile ilgili düzenleme, 1512 sayılı Noterlik Yasası ile belirlenmiştir. Bu yasanın aramış olduğu koşulları yerine getiren adaylar 15. madde hükmü uyarınca 1 yıllık stajlarını tamamladıktan sonra, Noterler Birliği tarafından belirlenen ve ilgili boş bulunan Noterlikler için başvuru yapabilirler. Atamada; Noterler Birliği, bekleme süresi, kıdem ve benzeri gibi kriterleri de dikkate almaktadır. Bkz. 1512 sayılı Noterlik Yasası.

⁴³ "Gerichtspraxis", Rechtspraktikantengesetz - BGBl. I Nr. 136/2002 RPG vom 15.12.1987, http://www.bmj.gv.at/_cms_upload/_docs/rechtspraktikanten9_2002.pdf, 08.03.2010.

⁴⁴ "Rechtspraktikant", Rechtspraktikantengesetz - BGBl. I Nr. 136/2002 RPG vom 15.12.1987, http://www.bmj.gv.at/_cms_upload/_docs/rechtspraktikanten9_2002.pdf, 08.03.2010.

⁴⁵ Yaklaşık olarak 1.200-1.400 Avro arası aylık/maaş almaktadırlar.

⁴⁶ "Rechtsanwaltsanwärter".

⁴⁷ http://www.bmj.gv.at/_cms_upload/_docs/rechtsberufe_09_2002.pdf, 08.03.2010.

olarak,⁴⁸ “Avukatlık Sınav Komisyonu”nun⁴⁹ oluşturduğu “Senato”nun⁵⁰ düzenlediği oldukça teknik, zor ve detaylı şekilde yapılan yazılı ve sözlü sınavları verdikleri takdirde avukatlık ruhsatını almaya hak kazanırlar.

2. 2. Hakimlik - Savcılık Stajı

Hakim adayları ile savcı adayları başlangıç aşamasında ayrılırlar, fakat staj dönemi genellikle birlikte geçirilir. Bununla beraber adaylar seçtikleri alana göre ya ağırlıklı olarak (hâkim adayları) ya mahkemelerde ya da ağırlıklı olarak (savcı adayları), savcılık kurumunda stajlarını geçirirler. Hâkimlik ve savcılık stajında hâkim/savcı adayları,⁵¹ diğer farklı stajyerlerle (avukat ve noter adayları) birlikte tamamladık-

---

Uygulamada avukat yanındaki 3 yıllık staj, genelde avukatlık sınavını vermeye yeterli gelmemektedir. Zira avukatlık sınavı hayli ağır ve zorlu bir sınavdır. Bu nedenle stajyerler, avukat yanındaki stajı, bazen 4 yıla uzatabilmektedirler. Bu nedenle; hukuk fakültesi bitiminden sonra, avukat olabilmek için gerekli olan ortalama süre 5 yılı bulabilmektedir.

⁴⁸ Bkz. yukarıda dipnot 42.

Avusturya’da avukatlık staj süresi toplamda 4 yıldan az olmamaktadır, hatta bu süre bazen 5 yılı dahi bulabilmektedir. Bu nedenle Avusturya’da avukatlık stajı, Türkiye’deki staja nazaran, çok daha ciddi, ağır, uzun süreli ve oldukça işlevsel olarak yapılmaktadır. Bu durum ise avukatlık mesleğinin kalitesini, saygınlığını ve standardını da olumlu şekilde etkilemektedir. Bu tespitten hareketle; Türkiye’deki avukatlık staj süresinin en az 2 yıla çıkarılması ve bu staj süresince, stajyerlere yeterli düzeyde aylık/maaş ödenmesinin sağlanması, mesleki hazırlık döneminin verimli ve yararlı geçmesini sağlayacaktır. Böyle bir düzenleme mesleğin itibarına olumlu katkı sağlayacaktır.

⁴⁹ “Rechtsanwaltsprüfungskommission”. Bu komisyon Yüksek Mahkeme (Yargıtay-Danıştay) hâkimlerinden oluşmaktadır. Bkz. “Die Organisation der Rechtsberufe in Österreich, Kurzinformation”, Republik Österreich Bundesministerium für Österreich, JMZ 600.00/25III 1/2002, September 2002, s. 31. Bkz. ayrıca; http://www.bmj.gv.at/_cms_upload/_docs/rechtsberufe_09_2002.pdf , 08.03.2010.

⁵⁰ “Senat der Rechtsanwaltsprüfungskommission”. Bu Senato iki yüksek mahkeme yargıcı ve iki avukattan oluşur. “Die Organisation der Rechtsberufe in Österreich, Kurzinformation”, Republik Österreich Bundesministerium für Österreich, JMZ 600.00/25III 1/2002, September 2002, s. 31. Bkz. ayrıca; http://www.bmj.gv.at/_cms_upload/_docs/rechtsberufe_09_2002.pdf , 08.03.2010, <http://www.europaeische-juristenausbildung.de/Laender/oesterreichframe.htm>, 07.03.2010.

⁵¹ “Richteramtswärters”, a. g. e., s. 17.

ları 9 aylık ön mahkeme stajından sonra, ayrıca 4 yıllık bir staj süresini daha tamamlamak zorundadırlar.⁵²

Bu süre zarfında adaylar ilk derece mahkemeleri, ilçe mahkemeleri, yüksek mahkemelerde ve ayrıca noter, avukat yanlarında ve savcılık makamlarında da staj yaparlar. Hakim/savcı stajyerleri, avukat stajyerleri gibi, staj için öngörülen sürenin sonunda yazılı ve sözlü sınavlara girerler.⁵³ Yazılı sınav iki ayrı alandan oluşur ki bunlar; “*hukuk*” ve “*ceza*” bölümleri olarak belirlenmiştir. Yazılı ve sözlü sınavları başarıyla veren veren adaylar, sonuçta mesleki yaşamlarına başlama ya hak kazanırlar.⁵⁴

2. 3. Noterlik Stajı

Ülkedeki hukuk fakültesi mezunları için bir başka mesleki seçenek ise klasik mesleklerden sayılan, Noter olarak görev yapabilmek olanağıdır. Noterlik için mezun aday 35 yaşını henüz doldurmamış olmalıdır. Türkiye’deki Noterlik mesleğine ilişkin düzenlemelerden hayli farklı olarak,⁵⁵ Avusturya’da noter adayı 9 aylık mahkeme ön stajından sonra, öncelikle Noterler Birliğinin açmış olduğu Noter adaylığı listesine yazılmak zorundadır. En az 18 ay ve sonrasında yine en az 1 yıllık süreyi ihtiva eden adaylık/staj dönemleri geçirilmek zorundadır.⁵⁶

İlk 18 aylık adaylık dönemin sonunda, noter adayı ilk aşama sınavını yapabilir. Her halükarda aday bu sınavı, Noter adaylığı listesindeki bekleme süresi olan -maksimum olarak- 5. yılın sonuna ulaşınca ya kadar başarmak zorundadır. İkinci etap olan 1 yıllık adaylık/staj

⁵² Türkiye’de ise staj süresi 2 yıldır. Türkiye’de hâkim-savcı stajlarına ilişkin düzenlemeler için bkz. yukarıda dipnot no 42.

⁵³ “Richteramtsprüfung”. A. g. e., s. 19.

⁵⁴ Savcı olarak görev yapabilmek/atanabilmek için adayın ayrıca en az bir yıl hakim olarak mahkemede veya savcılıkta uygulamaya katılması/görev yapması zorunluluğu vardır. Bkz. “Die Organisation der Rechtsberufe in Österreich, Kurzinformation”, Republik Österreich Bundesministerium für Österreich, JMZ 600.00/25III 1/2002, September 2002, s. 24.

⁵⁵ Türkiye’deki düzenleme için bkz. yukarıda dipnot no 42.

⁵⁶ “Die Organisation der Rechtsberufe in Österreich, Kurzinformation”, Republik Österreich Bundesministerium für Österreich, JMZ 600.00/25III 1/2002, September 2002, s. 34.

süresinin sonunda aday, 2. aşama sınavını yapabilmeye hak kazanır. Adayın ikinci sınavı başarıma koşulu yasal süreye bağlanmıştır. Bu düzenlemeye göre, sınavı adaylar, noter adaylığı listesine kayıt tarihi itibarıyla 10 yıl içinde -maksimum olarak- adaylık süresinin tamamlanmasına kadar başarmak zorundadırlar.⁵⁷

III. İsviçre’de Hukuk Eğitimi

İsviçre bir konfederasyon devlet⁵⁸ olarak, farklı Kantonlardan⁵⁹ oluşan bir yapılanmaya sahiptir. Bu husus federal anayasanın⁶⁰ ilk maddesinde açıkça düzenlemiştir.⁶¹ Ülkenin halen yürürlükte olan federal anayasası 18.04.1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve bu anayasa oldukça yeni olmasına rağmen köken olarak 12.10.1848 tarihli İsviçre federal anayasasına kadar uzanmaktadır.⁶² Ülke rejim olarak bir federal cumhuriyettir; bu rejim, diğer ülkelerdeki klasik cumhuriyet rejimlerinden tamamen farklıdır:⁶³ Zira ülke, “doğrudan demokrasinin”⁶⁴ işletildiği/uygulandığı bir ülke olması sebebiyle dikkat çekicidir. İsviçre uzunca bir süredir siyasi ve askeri açılarından, dünyada da genel kabul görmüş, bir tarafsızlık geleneğine sahiptir. Bu nedenle, ülkede pek çok uluslararası organizasyon bulunmaktadır. Ülke, farklı kantonlardan oluştuğu ve genel olarak kantonlarda da farklı diller konuşan İsviçre vatandaşları yaşadığı için, resmi olarak “çok dil konuşulan” bir ülkedir. Ülkenin 4 resmi dili vardır. Bunlar; “Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Romanş”⁶⁵ dillerinden oluşmuştur. Farklı resmi dillerden oluşan bir

⁵⁷ “Die Organisation der Rechtsberufe in Österreich, Kurzinformation”, Republik Österreich Bundesministerium für Österreich, JMZ 600.00/25III 1/2002, September 2002, s. 34-35.

⁵⁸ “amtlich Schweizerische Eidgenossenschaft”. http://de.wikipedia.org/wiki/Schweiz#Politisches_System 12.03.2010

⁵⁹ Ülkede 26 farklı Kanton bulunmaktadır.

⁶⁰ BV, SR 101.

⁶¹ Art. 1, Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18 April 1999, <http://www.admin.ch/ch/d/sr/101/a1.html> 12.03.2010.

⁶² http://de.wikipedia.org/wiki/Verfassung_der_Schweiz 12.03.2010.

⁶³ A. g. e.

⁶⁴ “direkten Demokratie”.

⁶⁵ “Deutsch, Französisch, Italienisch und Rätoromanisch.” Art. 4, Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18 April 1999. <http://www.admin.ch>

ülke olması sebebiyle İsviçre, doğal olarak farklı eğitim ve öğretim dillerine de sahiptir. Bir başka anlatım ile her bir kantonda konuşulan dil ağırlıklı olarak ne ise o kantonda da eğitim ve öğretim dili aynı olmaktadır. Bu sebeple, tıpkı Belçika sisteminde olduğu gibi,⁶⁶ “çok dile dayanan” bir sistem, temel (ilk) öğretim kurumları ile liseler ve üniversitelerde de geçerlidir ve uygulanmaktadır. Yüksek öğretimle ilgili düzenlemeleri her bir kanton ayrı ayrı yapma hakkına sahip olmakla beraber, genel olarak, kantonlar arasında “yüksek öğretim” açısından büyük benzerlikler bulunmaktadır. Ülkede “yüksek öğretim” için temel koşul, bir “konfederasyonel bir lise diplomasına”⁶⁷ sahip olmaktır. Bu diploma ise üniversite eğitimi için bir yeterlilik belgesi niteliğindedir ve bu diploma da, tıpkı -Avusturya veya Almanya örneklerinde olduğu gibi, “Matura / Abitur” sınavları ile alınan belgenin benzeri şeklinde alınmaktadır ve eşdeğer fonksiyona sahiptir.⁶⁸ “Konfederasyonel Matura Diploması” almak, ülkede bir “yüksek öğretim kurumunda”, örneğin hukuk fakültelerinde, eğitim görme hakkı için gerekli ve yeterlidir. Başkaca bir giriş sınavı veya kayıt koşulu bulunmamaktadır.⁶⁹

ch/ch/d/sr/101/a1.html 12.03.2010.

⁶⁶ Belçika’da “Hukuk Eğitimi” iki dilli olarak yapılmaktadır. Ülkenin Flaman bölgesinde yer alan eyaletler ile Başkent Brüksel’de, (özerk yapısı vardır ve iki resmi dil -Flamanca (Flemenkçe) ve Fransızca- geçerli kabul edilir), bulunan Flaman üniversitelerinde eğitim dili Flamanca(Flemenkçe)/Hollandacdır. Buna karşılık ülkenin Walonya bölgesinde ve Başkent Brüksel’de, (özerk yapısı vardır ve iki resmi dil -Flamanca (Flemenkçe) ve Fransızca- geçerli kabul edilir), Fransızca eğitim ve öğretim yapılmaktadır. Bkz. K. Bozkurt / Ü. Oral, *Belçika’da Hukuk Eğitimi*, M. Ö. Sağır, “Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hukuk Eğitimi (Araştırma Raporu)”, Ankara 2010, s. 27-32.

⁶⁷ “eidgenössische Maturität”. “Matura” diploması ve diğer diplomaların (meslek lisesi veya diğer okulların verdiği diplomaları) denkliği ve üniversitelerin diploma denkliğine ilişkin aradıkları koşullar için bkz. ayrıntılı liste: <http://www.crus.ch/information-programme/anerkennung-swiss-enic/zulassung/zulassung-in-der-schweiz/schweizerische-ausweise.html> 14.03.2010.

⁶⁸ Bkz. yukarıda dipnot no 22.

<http://www.europaeische-juristenausbildung.de/Laender/oesterreichframe.htm>, 07.03.2010. Bkz. genel olarak Avrupa’da Hukuk Eğitimi için; P. Häberler, “Juristische Ausbildungszeitschriften in Europa”, ZEuP 2000, 263. Bkz ayrıca H. Schneider, Hildegard, “Die Ausbildung zum Juristen: eine rechtsvergleichende Übersicht”, in: ZEuP 1999, S. 163 ff.

⁶⁹ İstisnai olarak “tıp fakültelerinde” eğitim için bir giriş sınavının verilmesi gereklidir. Diğer dallar/alanlar için ise herhangi bir sınav bulunmamaktadır.

Ülke farklı kantonlara ayrılmış olmasına ve her bir kantonal bölgenin kendi özerk yapısının bulunmasına rağmen, ülkede verilen hukuk eğitimi birleşik bir eğitimidir ve kantonal bölgeden kantonal bölgeye farklılıklar içermekle beraber, genel olarak hukuk fakültelerinde, gerek bazı hâkimlerin seçilip atanmasında⁷⁰ gerek avukat gerekse özellikle bazı kantonlarda noter olabilmek için,⁷¹ birleşik; bir başka anlatım ile tek bir hukuk eğitimi verilmektedir. Buna rağmen, var olan farklılıkların bir kısmı hukuk fakültelerindeki eğitimin tamamlanmasından sonra, özellikle mesleki branşlaşmanın başladığı staj dönemlerinde (avukatlık, hâkimlik, noterlik stajlarında) ortaya çıkmaktadır.

Bir diğer farklılık ise hukuk eğitimine başlarken ortaya çıkmaktadır. Bu farklılığı yaratan neden ise –ülkenin çok sayıda resmi dilinin olması sebebiyle– genelde üniversitelerde ve özelden de hukuk fakültelerinde eğitim ve öğretimde iki farklı dil, “*Almanca ve Fransızca*”, kullanılıyor olmasıdır.

Dil farklılığı sonuç itibarıyla; verilen hukuk eğitiminde tümüyle farklı bir eğitimi veya kurumlaşmayı ortaya çıkarmamaktadır. Yalnız her bir üniversitenin diğerinden, doğal olarak hukuk fakültelerinin de birbirlerinden, farklı olarak yarıyıl veya yılsonu sınav, seminer, dönem sonu ödevleri, geçme/not verme sistemleri olabilmektedir. Bu farklılık, biraz da üniversitenin bulunduğu kantona bağlıdır. Buna rağmen, mevcut bu durum, ülkedeki birleşik bir hukuk eğitimi gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

Bologna sistemi,⁷² tüm Avrupa’da olduğu gibi, İsviçre’de de üniversite eğitim sistemini etkileyip, bazı değişikliklere yol açmıştır. Te-

⁷⁰ Bkz. İleride, Hâkimlerin Seçilmesi ve Atanması.

⁷¹ Bkz. İleride, Noterlik Görevi.

⁷² İtalya/Bologna’da, 1999 yılında 29 Avrupa ülkesinin Eğitim Bakanlarının katılımıyla oluşturulan toplantı sonucu alınan kararlar Bologna Sistemi olarak anılmaktadır. Bu sistem ile tüm Avrupa’da geçerli olacak bir “Avrupa Yüksek Öğretim Alanı” oluşturulması hedeflenmiştir. Bu hedef aynı zamanda Avrupa Birliği’nin bir “Bilgi Toplumu” ve “Bilgi Ekonomisi” oluşturma hedef ve amaçlarının da bir unsuru olmaktadır. Bu anlamıyla Bologna Sistemi ve sürecini, Avrupa Birliği’nin Lizbon Stratejisi ile birlikte değerlendirmekte fayda vardır.” Bkz. K. Bozkurt / Ü. Oral, “Avrupa Birliği ve Lizbon Stratejisi”, *Hukuk ve Adalet, Eleştirel Hukuk Dergisi*, S. 11, 2007, s. 271-296. Bologna sistemi ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. H. Hirte / S. Mock, “Die Juristenausbildung in Europa vor dem Hintergrund des Bologna-Prozesses”, in: JuS Beilage 12/05 s.3 ff.

mel değişim hukuk eğitiminde “*Bachelor*” ve “*Master*” sistemlerinin getirilmiş olmasıdır.⁷³ Hukuk fakültelerindeki “*Bachelor*” eğitimi 6 sömester, “*Master*” eğitimi ise devam eden sonraki 3 sömesteri ifade etmektedir.⁷⁴ Bu nedenle, toplam eğitim süresi için minimum 4,5 yıl veya daha fazlası bir süre gerekmektedir. “*Bachelor*” eğitiminde, seçimsiz dersler çok kısıtlıdır, buna karşılık “*Bachelor*” eğitiminin devamı olan “*Master*” süresince öğrenciler çok daha fazla seçimsiz alanlara ve derslere yönelebilmeye ve tercih edebilmeye haklarına sahip olabilmektedirler.⁷⁵

Hukuk eğitiminden sonra mezunlar, mesleki branşlaşmaya ve bu nedenle mesleki eğitimlere,⁷⁶ stajlara devam etmektedirler. Mezunlar genel olarak avukatlık, hâkimlik veya noterlik gibi klasik meslekleri tercih etmektedirler; ancak, çok dil konuşabilmenin avantajı ile ülkedeki çeşitli uluslararası kurum ve kuruluşlarda da hukukçu olarak çalışabilmeyi tercih edebilmektedirler.

1. Hukuk Fakülteleri

İsviçre’de bulunan hukuk fakülteleri, bağlı oldukları üniversiteler ile buldukları şehirler aşağıdaki gibidir:⁷⁷

- Basel Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Universität Basel, Juristische Fakultät Basel).⁷⁸
- Bern Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Universität Bern, Juristische Fakultät Bern).⁷⁹

⁷³ <http://www.europaeische-juristenausbildung.de/Laender/schweizframe.htm> 13.03.2010.

⁷⁴ A. g. e.

⁷⁵ A. g. e.

⁷⁶ Bkz ayrıntılı araştırma için, P. Gauch, “Über die Ausbildung der Juristen, Richter und Verfahrensrecht,” Bern 1991, s. 123 ff .

⁷⁷ http://de.wikiversity.org/wiki/Liste_der_juristischen_Fakult%C3%A4ten_in_der_Schweiz 14.03.2010.

⁷⁸ <http://www.ius.unibas.ch/> 14.03.2010.

⁷⁹ <http://www.rechtswissenschaft.unibe.ch/toplevel/index.php> 14.03.2010.

- Fribourg Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Université de Fribourg, Faculté de droit /Universität Freiburg, Rechtswissenschaftliche Fakultät Fribourg).⁸⁰
- Cenevre Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Faculté de droit Université de Genève).⁸¹
- Lozan Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Kriminal Bilimler (Faculté de droit et des sciences criminelles Université de Lausanne).⁸²
- Luzern Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Universität Luzern, Rechtswissenschaftliche Fakultät Luzern).⁸³
- Neuchâtel Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Université Neuchâtel, Faculté de droit Neuchâtel).⁸⁴
- St. Gallen Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Universität St. Gallen, Rechtswissenschaftliche Abteilung St. Gallen).⁸⁵
- Zürih Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Universität Zürih, Rechtswissenschaftliche Fakultät Zürih).⁸⁶
- Zürih Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu, Ekonomi Hukuku Enstitüsü (Zürcher Hochschule für angewandte Wissenschaften, Institut und Studiengang Wirtschaftsrecht Zürih).⁸⁷

---

⁸⁰ <http://www.unifr.ch/droit/de/> 14.03.2010.

⁸¹ <http://www.unige.ch/droit/index.html> 14.03.2010.

⁸² <http://www.unil.ch/droit/> 14.03.2010.

⁸³ http://www.unilu.ch/deu/rechtswissenschaftliche_fakultaet_3006.aspx 14.03.2010.

⁸⁴ <http://www2.unine.ch/droit/> 14.03.2010.

⁸⁵ <http://www.rwa.unisg.ch/org/rwa/web.nsf/wwwPubhomepage/webhomepageger?opendocument> 14.03.2010.

⁸⁶ <http://www.ius.uzh.ch/index.html> 14.03.2010.

⁸⁷ Sadece enstitü olarak bir branş, -ekonomi hukuku "Wirtschaftsrecht" alanında, eğitim vermektedir. http://www.som.zhaw.ch/de/management/iwr/das_institut.html 14.03.2010.

2. Meslek Seçimleri ve Stajları

Hukuk fakültesi bitirildikten sonra mezunlar, mesleki branşlaşmayı kendileri seçmektedirler. İsteyen aday avukatlık, hâkimlik/savcılık veya noterlik stajlarından birini tercih edebilmektedir. Bu klasik mesleklerin dışında mezunlar, diplomasıyı, uluslararası organizasyonları veya bürokrasiyi de tercih edebilmektedirler. Ayrıca, önemsenmeyecek sayıda mezun da ülkenin konumundan dolayı finans- Bankacılık sektörünü tercih edebilmektedir.

2. 1. Avukatlık Stajı ve Ruhsatının Alınması

Avukatlık ile ilgili düzenlemeleri yapma yetki ve görevleri, kantonların kendilerine (kendi iç işlerine) bırakılmıştır. Bu nedenle, her bir kanton, kendi kantonal sınırları içinde avukatlık mesleği ile ilgili düzenlemeyi, belirleme/yapma yetkisine sahiptir. Bu nedenle avukatlık mesleği için kantonlar arasında farklı usul ve kriterler/ esaslar kullanılabilir. Kantonların bu yetkileri nedeniyle de, kantonlar arasında “avukatlık” tanımlaması için farklı kavramlar kullanılabilir.⁸⁸

Hukuk eğitimini tamamlayan ve avukat olmak isteyen her bir mezun öncelikle mesleki bir eğitim/staj sürecinden geçmek zorundadır. Bu süre, örneğin Bern Kantonu’nda 18 aydır;⁸⁹ bu sürenin en az 9 aylık kısmı bir avukat yanında, en az 3 aylık kısmı ise mahkemede geçirilmek zorundadır. Bu stajın sonunda ise, çeşitli alanlarda (ceza, hukuk, usul hukuku, idare, vergi hukukları ve benzeri alanlarda) yazılı ve akabinde sözlü sınavlara girilir.⁹⁰ Tüm bunların sonucunda başarılı

⁸⁸ Sözelimi Zürih kantonunda “Rechtsanwalt”, Basel’de “Advokat”, Bern’de “Fürsprecher” kavramları avukatlık mesleğini tanımlamak için kullanılmaktadır. <http://www.europaeischejuristenausbildung.de/Laender/schweizframe.htm> 15.03.2010.

⁸⁹ Kantonlar arasında bu konuyla ilgili farklı yasal düzenlemelere, usullere ve esaslara oldukça fazla rastlanılmaktadır.

⁹⁰ <http://www.europaeische-juristenausbildung.de/Laender/schweizframe.htm> 15.03.2010.

Türkiye’de ise avukatlık stajı sonunda yapılması gereken sınav; 15.10.2009 tarihinde, Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasaya aykırı bulunarak “iptal edilmiş”, böylelikle; herhangi bir sınav olmaksızın, adaylar doğrudan avukatlık ruhsatını almaya başlamışlardır. Ezcümle, eski sisteme tekrar geri dönmüştür. Bu durum avukatlık mesleğinde “mesleki seviyenin ve bilgi birikiminin” düşük olması

olunmuş ise, avukat stajyeri sonuçta avukatlık ruhsatını almaya hak kazanır.

2. 2. Hâkimlik-Savcılık Stajı

Hâkimlik-savcılık mesleği, atanma-seçilme kriterleri İsviçre’de tümüyle farklı esas ve usullere tabidir ve bu noktada Türkiye’deki sistemden bütünüyle farklıdır.⁹¹ Ülkedeki kantonal sistemden dolayı, tek “merkezli”, seçilme ve atanma kriterleri-usulleri bulunmamaktadır. Bu usuller ile ilgili olarak, kantonlar arasında da farklılıklar çok görülmektedir. Hâkimlik için üç farklı derecelendirme vardır: **1)** Kantonal bölgelerdeki ilk derece mahkeme hâkimleri, **2)** Kantonal bölgelerdeki yüksek hakimler (kantonal temyiz mahkemeleri hakimleri) ve son olarakta, **3)** Federal konularla ilgili olmak üzere Lozan’daki Federal Yüksek Mahkeme hâkimleri.

İlk derecelendirmeye giren hâkimler, birçok küçük kantonda halk oylaması ile seçilirler ve adayların mutlaka hukuk fakültelerinden birini bitirmiş olma zorunluluğu, başka bir ifade ile mutlaka hukukçu olma zorunluluğu, bulunmamaktadır. Buna karşın, belirli büyük kantonlarda ise bu seçim/atanma genellikle hukukçular arasından olmaktadır. İkinci derecelendirmedeki hâkimler ise bazı kantonlarda Kanton Meclisi (Parlementos) tarafından, geri kalanlarında ise yine halkoylaması ile seçilip atanırlar. Bunun için kantonlar, hâkimlerin seçilip atanabilmesi için belirli kriterleri (kantonda konuşulan dilleri bilme, kantonda ikamet etme, hukuki ehliyeti olma, hakkında herhangi bir

---

riskini artıran bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Zira ülkede (Türkiye’de) çok sayıda (devlet ve vakıf üniversitelerinde) hukuk fakültesi bulunmaktadır. Doğal olarak, bütün hukuk fakültelerinde verilen “hukuk eğitimi” aynı seviyede olmadı gibi, mevcut hukuk fakültelerinin sayısına oranla yeterli öğretim elemanının bulunmaması, mezun hukukçular arasında derin bir uçurum ve seviye farkı da göze çarpmaktadır. Yasa koyucunun bu noktada yeni düzenlemeler yapması, mesleki seviyenin yükseltilmesi ile ortak bir standardın yaratılmasına yönelik, doğrudan ve dolaylı olarak katkıda bulunması gerekli ve önemlidir.

⁹¹ Türkiye’de adli yargıda hâkim ve savcı olarak görev yapabilmek için, mutlaka bir hukuk fakültesinden mezun olmak koşulu öncelikli olarak aranmaktadır. Bunun yanı sıra adayların staj usulleri de, İsviçre ve Avusturya’ya nazaran, çok daha farklıdır.

tedbir, kısıtlama veya ceza –mahkumiyet kararı- verilmemiş, mümeyiz olma gibi) aramaktadırlar.

Ülkede bulunan çok sayıda Kanton'dan sadece dördü, seçilen ve atanan hâkimlerin mutlaka bir hukuk eğitimi almış olmasını, başka bir ifade ile hâkimlerin mutlaka hukukçu olması zorunluluğunu aramaktadır. Üçüncü ve son derecelendirmede yer alan hâkimler ise Federal Meclis tarafından seçilir ve atanırlar. Bu hâkimler için de hukukçu olma zorunluluğu bulunmamakla beraber, –uygulamada çok büyük oranda– bu hâkimler, hukukçular arasından seçilip atanırlar.⁹²

2. 3. Noterlik Stajı

Ülkede noter olmakta hayli karışık usul ve esaslara tabiidir. Noter olarak görev yapabilme, kantondan kantona oldukça farklılık göstermektedir. Hatta bazı kantonlarda gerçek/klasik anlamıyla bir noterlik kurumu dahi bulunmamakta, bu görevi bazı kantonlarda, Türkiye'deki sistemden hayli farklı olarak,⁹³ avukatlar icra etmektedirler. Bu nedenle, pek çok kantonda, Türkiye'deki gibi yaygın şekilde, Noterlik büroları bulmak mümkün değildir. Bu görevleri çoğunlukla Avukatlar yasal olarak yapmaya görevli ve yetkilidirler.

İsviçre'de klasik anlamıyla noterlik mesleği için yalnızca Bern Kantonu'nda oldukça esaslı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelere göre; adayların en az 18 ay süre ile bir noter yanında, ilave olarak 3 ay süre ile de bir tapu müdürlüğünde staj yapmaları yasal bir gereklilik olarak kanton yasalarınınca belirlenmiştir. Bu sürelerin sonunda noter adayları, "kanton"un belirlemiş olduğu yazılı ve sözlü sınavları başarı ile vermeleri koşulu ile, bu Kanton'da noter olarak çalışma hakkına sahip olmaktadır.⁹⁴

⁹² <http://www.europaeische-juristenausbildung.de/Laender/schweizframe.htm> 15.03.2010.

⁹³ Türkiye'de avukatların doğrudan Noterlik yapma hak ve yetkileri bulunmamaktadır. Noterlik yapabilmek için 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun aramış olduğu koşulların yerine getirilmesi gereklidir. Bkz. yukarıda dipnot no 42.

⁹⁴ <http://www.europaeische-juristenausbildung.de/Laender/schweizframe.htm> 15.03.2010.

IV.SONUÇ

Avusturya ve İsviçre hukukları, Kıta Avrupası hukukunun önemli birer uzantısı konumundadır. Açıktır ki Kıta Avrupası hukuk sistemi, Avrupa ülkelerinin hukuklarını doğrudan etkileyip şekillendirmiştir. Türkiye’de kendi hukukunu Batı’dan almış olduğu yasalarla oluşturduğu için doğrudan Kıta Avrupası hukuk sistemi içinde yer almakta; bundan dolayı da Avrupa ülkelerinin hukuklarına genel olarak yakın bir konumda bulunmaktadır. Kuşkusuz Türkiye’nin AB’ne olan yolculuğu ve AB Müktesebatının kabulü ve “Uyum Yasaları” ile bu yaklaşma daha da artmıştır. AB üyeleri, kendi hukuk sistemlerine uygun ulusal “Hukuk Eğitim Programlarına” sahiptirler. Bu durum ise AB içinde, birbirinden farklı “Hukuk Eğitim Sistemlerinin” var olmasına ve netice itibariyle de AB içinde sorunlu ve sancılı –ortak standardı olmayan– bir eğitim politikasının oluşmasına neden olmakta, bu da AB’nin politikaları ve hedefleriyle bağdaşmayan bir sonuca dönüşmektedir. Bu nedenle, AB, Bologna Süreci ile AB ülkeleri içinde bir “Ortak Eğitim ve Öğretim Standardını” oluşturmayı hedeflenmiştir. Bu hedef aynı zamanda AB’nin küresel bir güç olma rotasını belirleyen “Lizbon Stratejisi”nin de ayrıntılarından biridir. Bu hedefi elde etme yolunda Bologna süreci, kuşkusuz AB ülkeleri içinde, genel olarak “eğitim ve öğretimi”, özel olarak da “hukuk eğitimini” etkileyip şekillendirmeye başlamıştır.

Avusturya kendi özel eğitim sistemine sahip olmakla beraber, aynı zamanda AB üyesi bir ülke olması nedeniyle de AB hukuku ile Sisteminin etkisi altında kalmaktadır. Buna karşılık İsviçre AB üyesi bir ülke olmaması nedeniyle, AB hukuku ile Sisteminin etkisi altında değildir ve kendi siyasal ve hukuki sistemini korumaktadır.

Her iki ülkede de “hukuk eğitimi” popüler ve cazip bir alan yaratmakta ve mezunlarına farklı iş kollarında farklı seçenekler sunmakla beraber, yakın gelecekte, hukuk fakültelerinde okuyan öğrenci sayısının ihtiyaç sayısından hayli fazla olması (arz-talep dengesi) nedeniyle, genel bir krizin yaşanması, mezunların kolaylıkla iş bulamaması gibi bazı hızlı ve somut etkileri yaşama ihtimalleri, öğrenci sayısının artmasına paralel daha doğrusu doğru orantılı olarak, artmaktadır. Aslında bu tehlike sadece Avusturya ve İsviçre için geçerli değildir, diğer bazı

AB üyesi ülkeler içinde (başta Almanya, Belçika, Fransa olmak üzere diğer bazı üye ülkelerde de) geçerliliğini korumaktadır.

Her iki ülkedeki bazı yasaların Türkiye'deki yasaların (medeni, borçlar ve ticaret yasaları gibi) esin kaynağı olmaları nedeniyle, bu ülkelerin hukuk anlayışları ve yasaları, uygulamadaki durum, içtihatlar, etkileri vs. gibi hususlar da Türkiye'deki mevcut sistemin gelişimi için aydınlatıcı olabilecektir. Doğal olarak, bu ülkelerdeki "Hukuk Eğitim Sistemi" de Türkiye'deki "hukuk eğitimi" için incelenmeye değer niteliktedir ve bu ise mevcut eğitim sistemlerini kıyaslama ve değerlendirilme, gelişmeleri takip edebilme, olanağı yaratmaktadır. Ayrıca; her iki ülkede, mevcut meslek seçimleri ve stajları, Türkiye'deki sistemden hayli farklı olmakla, örnek bir model olarak, dikkate alınması ve incelenmesi, ülkemizdeki sistem açısından yararlı sonuçlar ortaya çıkarabilecektir.

KAYNAKLAR

- B. - C. Funk, "Rechtspositivismus und Wirklichkeit des Rechts", in: Juridikum, Zeitschrift im Rechtsstaat, nr.1, Verlag Österreich, 2003 Wien.
- BV, SR 101., Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18 April 1999.
- C. Lanner, "Verfassungsrecht, Kodex des Österreichischen Rechts", 15. Auflage, Orac, 1999 Wien.
- F. Kerschner, "Wissenschaftliche Arbeitstechnik und -methodik für Juristen", WUV Universitätsverlag-Studienbücher Jus Band 9, Wien 1997.
- F. Kojan, "Einführung in das Öffentliche Recht, Orac, 1998 Wien.
- H. Hirte / S. Mock, "Die Juristenausbildung in Europa vor dem Hintergrund des Bologna-Prozesses", in: *JuS Beilage* 12/05.
- H. Schneider, Hildegard, "Die Ausbildung zum Juristen: eine rechtsvergleichende Übersicht", in: *ZEuP* 1999.
- K. Bozkurt, "Die Beziehungen der Türkei zur EU, rechtliche Prozesse und rechtliche Einflüsse", Dissertation, Universität Wien, Wien 2004.

- K. Bozkurt, Avrupa Topluluğunun-Birliğinin Oluşum ve Gelişim Sürecinde Hukuk Eksenini, *Hukuk ve Adalet, Eleştirel Hukuk Dergisi*, 3. Sayı (Temmuz-Eylül), İstanbul 2004.
- K. Bozkurt / Ü. Oral, "Avrupa Birliği ve Lizbon Stratejisi", *Hukuk ve Adalet, Eleştirel Hukuk Dergisi*, İstanbul 2007, S. 11.
- K. Bozkurt / Ü. Oral, "Belçika'da Hukuk Eğitimi", M. Ö. Sağır, "Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye'de Hukuk Eğitimi (Araştırma Raporu)", Ankara 2010.
- O. Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitapevi, 1974 İstanbul.
- P. Bosek / P. Pani, "Öffentliches Recht, Grundzüge des Verfassungsrechts", Orac, Wien 1996.
- P. Gauch, "Über die Ausbildung der Juristen, Richter und Verfahrensrecht," Bern 1991.
- P. Häberler, "Juristische Ausbildungszeitschriften in Europa", ZEuP 2000.
- P. Leers / K. Bozkurt / J. Roelens, "Intellectual Property Rights Contract Management", in: "Guide Intellectual Property Rights in the EU", Antwerp 2009.
- Rechtspraktikantengesetz, - BGBl. I Nr. 136/2002 RPG vom 15.12.1987.
- Republik Österreich Bundesministerium für Österreich, "Die Organisation der Rechtsberufe in Österreich, Kurzinformation", JMZ 600.00/25III 1/2002, Wien September 2002.

Diğer İlgili Kaynaklar

- 1136 sayılı Avukatlık Yasası.
- 4954 sayılı Türkiye Adalet Akademisi Yasası.
- 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yasası.
- 1512 sayılı Noterlik Yasası.
- 5558 sayılı Avukatlık Yasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Yasa.
- Adli Yargı Hâkim ve Savcı Adayları ile İdari Yargı Hâkim Adaylarının Meslek Öncesi Eğitimlerinin Yapıtırılmasının Esas ve Usullerine İlişkin Yönetmelik (Resmi Gazete Tarihi: 01.06.2004, RG sayısı: 25479).
- 15.10.2009 tarihili 2007/16 E., 2009/149 K., sayılı Anayasa Mahkemesi'nin "İptal Kararı".

İnternet Kaynakları

http://www.bmj.gv.at/_cms_upload/_docs/rechtsberufe_09_2002.pdf, 08.03.2010.

<http://www.europaeische-juristenausbildung.de/Laender/oesterreichframe.htm>, 07.03.2010.

http://juridicum.univie.ac.at/index.php?eID=tx_nawsecuredl&u=0&file=fileadmin/PDFs/studienplan_2006.pdf&t=1236688824&hash=1fdaa96a8eb1e4c2dd57ec630054026d, 08.03.2010.

<http://www.univie.ac.at/services/universitaeten-in-oesterreich/>, 07.03.2010.

http://www.uni-salzburg.at/portal/page?_pageid=199,135202&dad=portal&_schema=PORTAL, 07.03.2010.

<http://www.donau-uni.ac.at/de/studium/rechtverwaltunginternational/index.php>, 07.03.2010.

<http://www.europaeische-juristenausbildung.de/Laender/oesterreichframe.htm>, 07.03.2010.

<http://www.crus.ch/information-programme/anerkennung-swissenic/zulassung/zulassung-in-der-schweiz/schweizerische-ausweise.html> 14.03.2010.

http://www.unilu.ch/deu/rechtswissenschaftliche_fakultaet_3006.aspx 14.03.2010.

<http://www.rwa.unisg.ch/org/rwa/web.nsf/wwwPubhomepage/webhomepage?opendocument> 14.03.2010.

<http://www.europaeische-juristenausbildung.de/Laender/schweizframe.htm> 13/15.03.2010.

<http://www.europaeische-juristenausbildung.de/Laender/oesterreichframe.htm>, 07.03.2010

http://de.wikiversity.org/wiki/Liste_der_juristischen_Fakult%C3%A4ten_in_der_Schweiz 14.03.2010.

<http://aeiou.iicm.tugraz.at/aeiou.encyclop.r/r278546.htm>, 07.03.2010.

<http://aeiou.iicm.tugraz.at/aeiou.encyclop.k/k283648.htm>, 07.03.2010.

<http://aeiou.iicm.tugraz.at/aeiou.encyclop.r/r278546.htm>, 07.03.2010.

- <http://www.rechtswissenschaft.unibe.ch/toplevel/index.php>
14.03.2010.
- <http://de.wikipedia.org/wiki/Bologna-Prozess> 28.02.2010.
- <http://www.juridicum.at/index.php?id=40>, 02.03.2010
- <http://www.juridicum.at/>, 07.03.2010.
- <http://www.jku.at/content/e213/e87/>, 07.03.2010.
- <http://de.wikipedia.org/wiki/Rechtspositivismus>, 07.03.2010.
- <http://www.kfunigraz.ac.at/redwww/>, 07.03.2010, 08.03.2010.
- <http://www.uni-graz.at/zv1www/mi070718c.pdf>, 08.03.2010.
- <http://www.admin.ch/ch/d/sr/101/a1.html> 12.03.2010
- http://de.wikipedia.org/wiki/Schweiz#Politisches_System 12.03.09
- http://de.wikipedia.org/wiki/Verfassung_der_Schweiz 12.03.2010
- <http://www.ius.unibas.ch/> 14.03.2010.
- <http://www.unifr.ch/droit/de/> 14.03.2010.
- <http://www.unige.ch/droit/index.html> 14.03.2010.
- <http://www.unil.ch/droit/> 14.03.2010.
- <http://www2.unine.ch/droit/> 14.03.2010.
- <http://www.ius.uzh.ch/index.html> 14.03.2010.
- [http://de.wikipedia.org/wiki/Bundesland_\(%C3%96sterreich\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Bundesland_(%C3%96sterreich)),
01.03.2010.
- <http://www.uibk.ac.at/fakultaeten/rechtswissenschaftliche/>,
07.03.2010.
- <http://www.som.zhaw.ch/de/management/iwr/das-institut.html>
14.03.2010.